

Hammurabi's wetgeving en het oud-germaansche recht, wat hij uit de „Elementargedanken” of „Völkerideen” verklaart (p. 39), daar rechtstreeksche verwantschap hier even ondenkbaar is.

134) Het duidelijkst is dit uiteengezet door GRIMME, l. c. p. 12 en vv. wiens studie zeker het meest aanbeveling verdient. In Babel was een streng geordende monarchale rechtsstaat, had men scherp onderscheiden klassen, werd het recht geoefend door rechters, die de koninklijke macht representeren, Bij Israel berust het volksleven op de stamverwantschap, zijn de „oudsten” de representatie van het volk in zijn stammen, en staat niet het monarchale maar veel meer het democratische principieel op den voorgrond.

135) GRIMME, p. 32, die de gedachte „einer gegenseitigen Breeinflussung oder Benutzung Chammurabis von seiten Moses” „geradezu für absurd” verklaart.

136) OETTLI, p. 88 en vv. laat het vraagstuk onbeslist; I. JEREMIAS, l. c. p. 47 wijst enerzijds op den invloed, die Babel op Arabië heeft uitgeoefend, anderzijds op het feit, dat Mozes door Jethro met Arabië in verband heeft gestaan. De moeilijkheid ligt ook hier in het feit, dat het oud-Arabische recht ons eerst in *lateren* vorm bekend is. Opmerkelijk is vooral, dat het oude recht der Bogos, een stam in Abessynie, in wien men een Semitischen nomadenstam ziet, met de *lex politica* van Mozes nog veel sterker overeenkomst vertoont dan Hammurabi's wet. Zoo wordt hier bepaald: „De stier of koe of eenig vee, dat iemand doodt, wordt gedood”, wat veel meer met Ex. 21:28—32 overeenkomt dan de bepaling van Hammurabi, die *alleen den bezitter* straffen laat. Zie GRIMME, l. c. p. 36—43, die dit voor elke bepaling van het „Bundesbuch” heeft aangetoond.

137) Matth. 19:8.

138) F. JUNIUS, *De politiae Mosis observatione; quid populo Dei observari quid non observari ex ea oporteat*; herdrukt in de Bibliotheca Reformata, T. I. Francisci Junii Opuscula Theologica Selecta. cur. Dr. A. Kuyper, p. 329 etc.

139) *Das Bekenntniss des Kaisers*, p. 5, 6: „Gott offenbart sich bald in diesem oder jenem grossen Weisen oder Priester oder König; Hammurabi war einer, Moses, Abraham, Homer... Die hat Er ausgesucht und seiner Gnade gewürdigt, für ihre Völker auf dem geistigen wie physischen Gebiet nach seinem Willen Herrliches, Unvergängliches zu leisten”. De juxtapositie van Mozes en Abraham met Hammurabi en Homerus is natuurlijk onjuist, maar de grondgedachte, dat naast de *revelatio specialis* een *revelatio generalis* loopt, die heel het